

УДК: 336.713:005.216.1

КОМПЛЕКСНА СИСТЕМА АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ БАНКІВ

Подвігін С. О., студент 5-го курсу,
спеціальність «банківська справа»

ДВНЗ «Українська академія банківської справи
Національного банку України»

Науковий керівник: Криклій О. А.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри банківської справи ДВНЗ «УАБС НБУ»

Світова фінансово-економічна криза значно вплинула на реальний сектор в Україні, і закономірно знайшла своє відображення і в банківській системі країни. В останні роки діяльність банківської системи України характеризувалась збитковістю, нестабільністю та втратою довіри населення. За таких умов набуває актуальності питання визначення та аналізу реальної фінансової стійкості банків та її моніторинг зі сторони регулятора.

Проблема економічної ефективності банків розглядається як закордонними, так і українськими вченими вже досить давно. До закордонних вчених, які зробили вагомий внесок у дослідження методичного забезпечення оцінки економічної ефективності банку, належать Т. Коллер, Т. Коупленд, Дж. Муррін [1], П. Роуз [2], Дж. Ф. Сінкі [3], М. Дж. Фаррелл [4], А. Щербак [5]. Серед українських вчених варто виділити А. Герасимовича [6], С. Леонова [7], Л. Примостку [8], О. Вовчак [9], С. Хайлук, Т. Мельник [10] та інших .

Проте, незважаючи на значну кількість вчених, що займались вивченням даної проблеми, досі не розроблено такого методичного підходу, який би максимально враховував усі особливості банківської діяльності та інтереси всіх користувачів інформації.

Метою даної роботи є обґрунтування необхідності використання комплексного показника економічної ефективності банку та банківської системи в системі аналізу фінансової стійкості.

У діяльності банків і банківських систем оцінка та управління економічною ефективністю набувають особливого значення, оскільки вона формує основу їх стабільного функціонування й розвитку. Даний аспект повинен підлягати постійному моніторингу та регулюванню з боку органів банківського нагляду і враховуватися при здійсненні наглядової діяльності та розробки нормативів.

Під фінансовою стійкістю банку в даній роботі ми будемо розуміти таку характеристику його фінансового стану, при якій досягнута достатність та збалансованість фінансових ресурсів і активів за умови забезпечення на прийнятному рівні ліквідності і платоспроможності та оптимізації ризиків.

Більшість методів, що використовуються для аналізу фінансової стійкості банків, ґрунтуються на аналізі показників платоспроможності, ліквідності, прибутковості або їхнього поєднання. Але сукупність даних показників, на нашу думку, не враховує в повному обсязі всіх факторів, що впливають на фінансову стійкість банків. Тому ми вважаємо, що в систему аналізу фінансової стійкості банків та банківських систем доцільно включити показники, що характеризують їх економічну ефективність.

Варто зазначити, що економічна ефективність банку може бути класифікована за різними ознаками. Кожен з економічних суб'єктів буде розуміти поняття економічно ефективного банку по-різному. Власників банку цікавить максимізація ринкової вартості власного капіталу; менеджерів – оптимальне управління активами та пасивами, максимальна прибутковість активів; клієнтів – якісні послуги та фінансовий захист вкладених коштів; регулятора – фінансова стійкість та ліквідність банку, що впливають на стабільність функціонування банківської системи.

У межах даної роботи під економічною ефективністю банку ми будемо розуміти досягнення цілей банківської діяльності з мінімальними витратами

всіх видів ресурсів з урахуванням притаманних їй ризиків як результат реалізації адекватної системи управління.

Для проведення якісного аналізу економічної ефективності банку необхідно врахувати всі важливі фактори, які можуть вплинути на неї. Внаслідок неврахування якого-небудь істотного фактору можливим є значне відхилення отриманого результату від дійсності і, як наслідок, прийняття невірної управлінської рішення.

У сучасній науковій літературі відсутня загальноприйнята класифікація факторів, що впливають на економічну ефективність банків, тому дане питання є актуальним.

А. В. Буряк поділяє всі фактори, що впливають на економічну ефективність на статусні (форма власності, резидентність власників, концентрація власності, філіальна мережа) та контекстні (обсяги активів, капіталізація, фінансова стратегія).

А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко, аналізуючи фактори впливу на економічну ефективність, розділяють їх на внутрішні та зовнішні. В основу даної класифікації покладена можливість банку впливати на фактори (внутрішні) чи пристосовуватись до них (зовнішні).

Н. М. Котова, притримуючись теорії ефективності як співвідношення між отриманими результатами та витратами, понесеними на досягнення цих результатів, класифікує фактори впливу на ті, що впливають на величину доходів, та ті, що впливають на величину витрат.

І. В. Сергєєв та І. І. Веретеннікова фактори впливу класифікують на об'єктивні (не залежать від суб'єкту аналізу) та суб'єктивні (залежать від суб'єкту аналізу).

Узагальнивши всі основні підходи до класифікації факторів впливу на економічну ефективність банку, наведемо власну класифікацію (рис. 1.2) з їх розподілом на зовнішні та внутрішні:

Під зовнішніми факторами впливу варто розуміти ті з них, які знаходяться поза межами впливу банку і не можуть ним контролюватись. Тому

банк може лише в межах своїх можливостей реагувати на зміни даних факторів та пристосовуватись до нових умов діяльності.

Під внутрішніми факторами впливу варто розуміти ту сукупність факторів, які формуються всередині банку і можуть ним контролюватись. Внутрішні фактори впливу на економічну ефективність банку визначають особливостями діяльності банку та можуть коригуватись відповідно до поставлених цілей.

Тепер більш детально розглянемо ті фактори, вплив яких на економічну ефективність банку буде найбільш значущим.

До зовнішніх факторів прямого впливу нами віднесено державне регулювання діяльності банків та розвиток ринку банківських послуг.

У державному регулюванні діяльності банків можна виділити дві підгрупи факторів: банківське регулювання та загальне законодавче регулювання.

Необхідність банківського регулювання випливає з того, що банки здійснюють операції зі значною кількістю клієнтів, впливають на економіку як окремих регіонів, так і країни в цілому. Регулятор встановлює вимоги до їх функціонування, визначає обмеження щодо здійснення певних видів операцій тощо. Це, відповідно, впливає на механізм формування доходів та витрат банку.

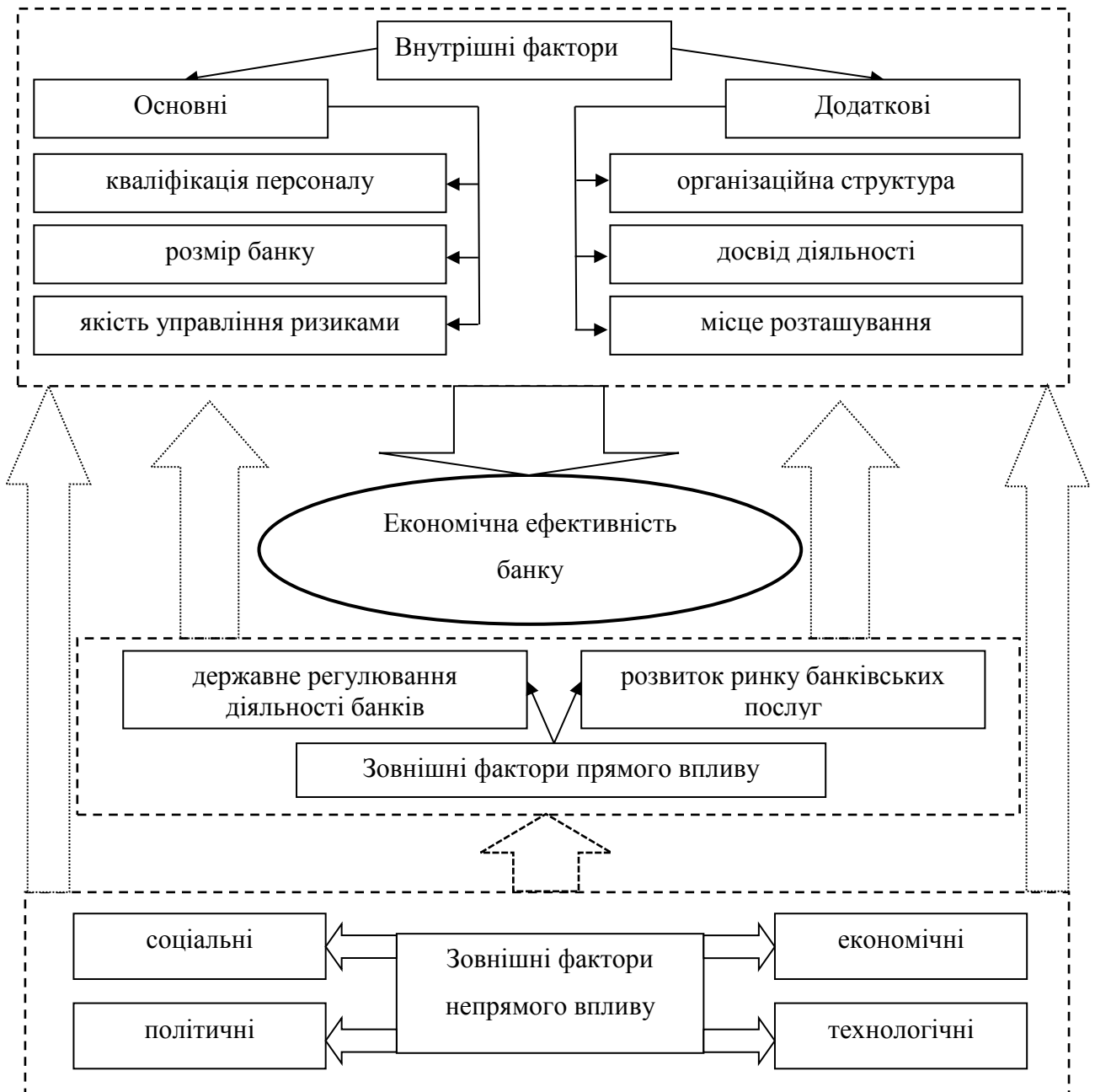

Рисунок 1 – Фактори, що впливають на економічну ефективність банку

Під загальним законодавчим регулюванням держави ми розуміємо ті нормативні акти, що можуть здійснити вплив на показник економічної ефективності банку. До таких актів, у першу чергу, слід віднести ті, що регулюють сферу оподаткування. Даний фактор прямо впливає на кінцевий показник економічної ефективності, адже розмір чистого прибутку залежить від рівня ставки податку. Також варто зазначити, що впровадження державою додаткового податкового навантаження на окремі види банківських продуктів (наприклад, податок на депозити) може призвести до зменшення їх

використання клієнтами. Тому даний фактор вважаємо важливим при аналізі економічної ефективності банку.

До факторів розвитку ринку банківських послуг нами віднесено попит на банківські продукти та послуги, стан конкуренції в банківській системі, рівень розвитку інфраструктури ринку. Попит на банківські продукти і послуги є запитом платоспроможних наявних та потенційних покупців. Він визначає ту кількість банківських продуктів/послуг, яку потенційно може реалізувати банк. Стан ринкової конкуренції визначає умови діяльності банків та впливає на рівень цін, вибір цільової аудиторії, структуру прибутків і т. д. Рівень розвитку ринкової інфраструктури впливає на характер діяльності банку на ринку та якість надання послуг, тощо.

До зовнішніх факторів непрямого впливу нами віднесено економічну, політичну та соціальну ситуації в країні та технологічний фактор.

Одним з головних зовнішніх факторів впливу на економічну ефективність банку є економічна ситуація в країні, що яку характеризують темпи зростання ВВП, рівень інфляції та безробіття, розмір середньої заробітної плати в країні. За сприятливої економічної ситуації в країні банківська система динамічно розвивається, адже зростає рівень доходів всіх суб'єктів економіки, що призводить до збільшення заощаджень та споживання. Це, в свою чергу, підвищує потребу в банківських продуктах. Під час економічних спадів ділова активність всіх суб'єктів економіки знижується, відповідно, це призводить до зменшення потреби в продуктах банків.

Технологічні фактори, що впливають на економічну ефективність банків, визначаються рівнем розвитку інформаційної інфраструктури та телекомунікаційної мережі банку, яка дозволяє вчасно реагувати на зміни середовища функціонування як на рівні банківської системи загалом, так і окремих структурних підрозділів окремо взятої установи.

Соціальні фактори впливають на бажання населення певної території користуватись банківськими продуктами. З погляду впливу на економічну ефективність банку даний фактор можна охарактеризувати наступними

показниками: рівень довіри населення до банків, рівень економічної освіченості населення, мобільність населення тощо.

До основних політичних факторів, що впливають на економічну ефективність банку, нами віднесено політичну стабільність в країні, ефективність рішень державних органів влади, принципи оподаткування та розподілу доходів в країні, принципи формування бюджету, ставлення влади до підприємництва, в т. ч. до банківської справи.

Тепер більш детально розглянемо основні фактори внутрішнього впливу.

Кваліфікація персоналу банку значно впливає на його економічну ефективність. С. В. Леонов та А. О. Спіфанов зазначають: «Успішність банку головним чином залежить не від майна, яким володіє банк, а від ефективної роботи його команди, яка забезпечує і плідне управління ризиками, і в кінцевому підсумку визначає місце банку на ринку банківських послуг» [7]. Кваліфікований менеджмент банку також визначає ефективність реалізації стратегії банку, тому наявність висококваліфікованої системи менеджменту банку підвищує економічну ефективність банку.

Управління ризиками являє собою процес, в ході якого банк ідентифікує ризики, оцінює їх величину, проводить їх моніторинг, а також враховує взаємозв'язки між різними видами ризиків. Якщо в банку налагоджена ефективна система управління ризиками, то зменшується можливість отримання незапланованих втрат та знижується необхідність формування додаткових резервів для їх покриття.

Такий фактор, як розмір банку, при аналізі економічної ефективності банку, впливає на рівень адміністративних витрат. Чим більшим є банк, тим вищими є витрати на утримання персоналу, технічне забезпечення, комунальні витрати і т. д. Тому оптимізація адміністративних витрат є важливим завданням керівництва в процесі діяльності.

Тепер охарактеризуємо додаткові фактори внутрішнього впливу.

Організаційна структура банку є сукупністю його підрозділів та їх взаємодії між собою. Вона забезпечує швидке та своєчасне виконання

поставлених завдань. Від того, яка організаційна структура обрана банком, залежить якість взаємодії між його підрозділами, керівниками та працівниками, та, відповідно, швидкість виконання поставлених завдань. Тому вдало обрана організаційна структура підвищує економічну ефективність діяльності.

Досвід діяльності також є важливим фактором, що впливає на економічну ефективність банку. Банк, що має значний досвід роботи на ринку, має кращу репутацію, що забезпечує більшу довіру клієнтів. Також тривалий досвід діяльності забезпечує варіативність у прийнятті управлінських рішень у періоди погіршення ринкової кон'юнктури. Тому досвід роботи є фактором, що позитивно впливає на економічну ефективність банку.

Місце розташування банку є тим фактором, що впливає на його клієнтську базу. Вдале розташування підвищує економічну ефективність банку завдяки тому, що банк має більше джерел залучення та розміщення коштів. Тому він має змогу варіювати з обсягами та процентними ставками при здійсненні активних та пасивних операцій.

Зважаючи на значну кількість факторів, що впливають на економічну ефективність банку, актуальним завданням є визначення ступеня їх впливу на результат оцінки. Адже всі фактори впливу на економічну ефективність банку несуть в собі важливу інформацію для прийняття управлінських рішень.

Аналіз економічної ефективності банку дає можливість: визначити характерні особливості діяльності банку; оцінити вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на його функціонування; здійснити планування подальшої діяльності та організувати ефективний контроль за нею; визначити потенціал розвитку банку; виявити та задіяти резерви до підвищення економічної ефективності банку.

Дослідивши розробки науковців з даної теми, пропонуємо розглядати технологію дослідження економічної ефективності банку у вигляді послідовних етапів (рис. 2).

На першому етапі аналізу економічної ефективності банку визначаються основні організаційні аспекти. Залежно від суб'єкту аналізу визначається його мета.

Науковці за мету досліджень аналізу економічної ефективності банку ставлять удосконалення його окремих теоретичних чи методичних аспектів. До таких аспектів відносяться: розвиток аналітичних інструментів оцінки, підвищення достовірності отриманих результатів, зниження ймовірності виникнення похибок під час обчислень тощо.

На другому етапі відбувається аналітична робота з аналізу економічної ефективності банку.

Обрана концепція економічної ефективності визначає підхід, згідно з яким буде проводитись аналіз і, відповідно, необхідний для цього інструментарій. На даний момент часу вчені виділяють три основні концепції:

- ефективність як ступінь досягнення поставлених цілей. Засновником такої концепції вважають Д. Нортон та Р. Каплана. Дана концепція базується на використанні системи фінансових та нефінансових показників для оцінки ступеню досягнення цілей та спрямована на максимальне врахування інтересів всіх зацікавлених суб'єктів аналізу;

- економічна (операційна) ефективність, що визначається відносно побудованого виробничого фронту;

- ефективність як результат дії ефекту масштабу. Дана концепція економічної ефективності є одним з основних законів мікроекономіки. При аналізі економічної ефективності банку науковці виділяють два види такого ефекту: ефективність за рахунок масштабу та ефективність за рахунок структури операцій.

Останнім етапом в технології аналізу економічної ефективності банку є формування висновків та пропозицій, які ґрунтуються на результатах проведеного дослідження.

У ході аналізу основних факторів впливу визначають напрям та силу їх впливу, керованість даних факторів, прогнози щодо їх зміни тощо.

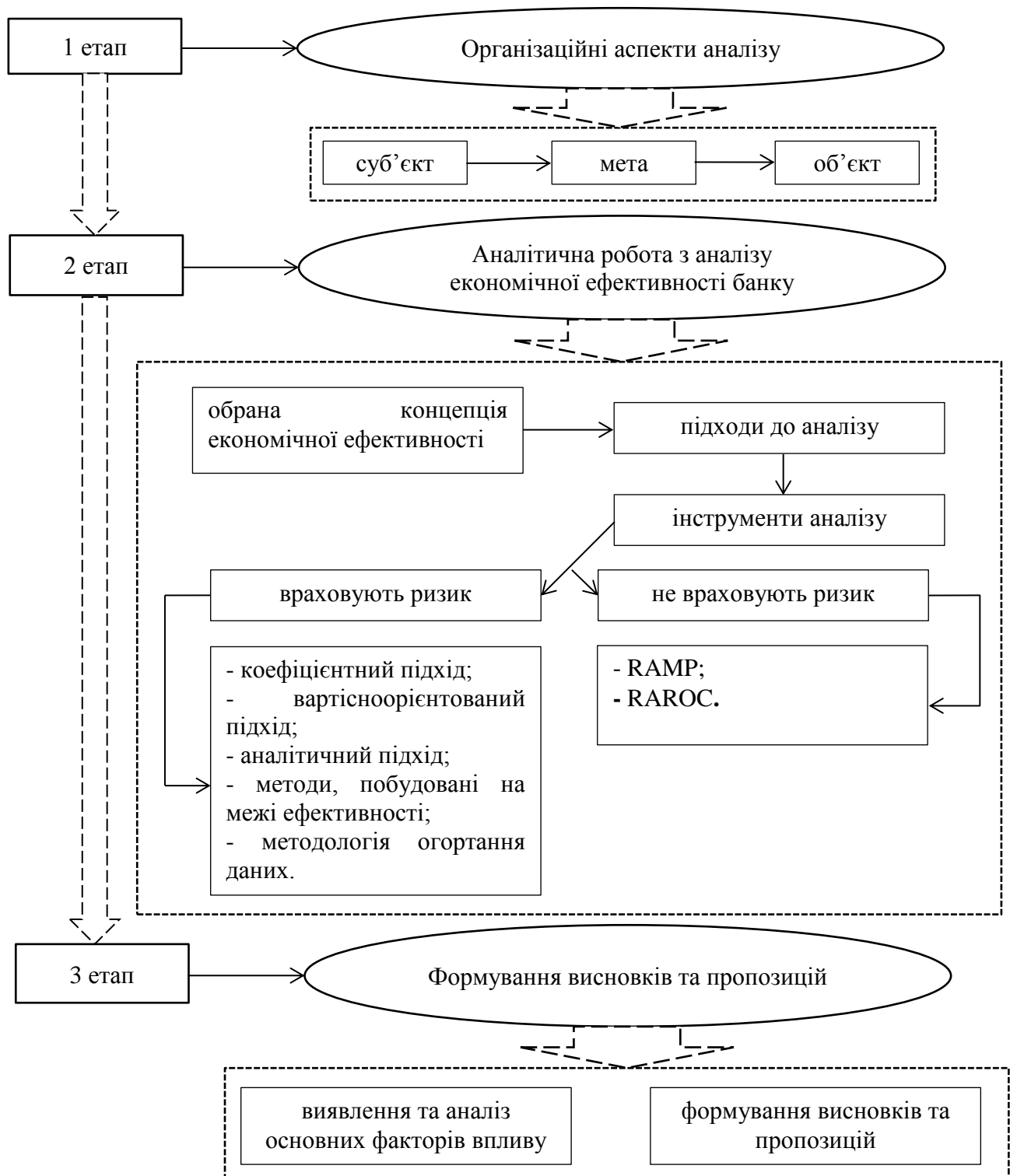

Рисунок 2 – Технологія аналізу економічної ефективності банку

Пропозиції за результатами проведеного аналізу банку можуть містити джерела підвищення економічної ефективності банку.

В результаті вивчення закордонного та вітчизняного досвіду аналізу економічної ефективності банку нами розроблено технологію проведення

аналізу. Запропонована нами технологія може використовуватись для аналізу економічної ефективності банку для різних кінцевих користувачів інформації, кожен з яких має свою мету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1 Коупленд, Т. Стоимость компаний: оценка и управление [Текст] / Т. Коупленд, Т. Коллер, Дж. Муррин. – 3-е изд., перераб. И доп./ Пер. с англ. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2005. – 567 с. ISBN 5-901028-98-8

2 Роуз Питер С. Банковский менеджмент / Питер С. Роуз ; пер. с англ. с 2-го изд. – М. : Дело, 1997. – 768 с. – ISBN 5-7749-0048-7

3 Синки, Д. Ф. Управление финансами в коммерческих банках / Д. Ф. Синки ; пер с англ. – 4-е изд. перераб. – М. : Catalaxy, 1994. – 820 с. – ISBN 5-86366-045-7

4 Farrell M. J. The Measurement of Productive Efficiency // Journal of the Royal Statistical Society. – 1957. – A CXX. – Pt. 3. – P. 253–290.

5 Щербак, А. Д. Применение методологии анализа среды функционирования для оценки эффективности управления набором стратегических бизнес-единиц промышленных корпораций [Электронный ресурс] \ А. Д. Щербак. Офіційний сайт «Вестника Удмуртского университета». Режим доступа: http://vestnik.udsu.ru/2012/2012-022/vuu_12_022_13.pdf – Назва з домашньої сторінки Інтернету

6 Герасимович, А. М. Анализ банковской деятельности [Текст] \ А. М. Герасимович, М. Д. Алексеенко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А. М. Герасимовича. — К.: КНЕУ, 2004. — 599 с.

7 Леонов С.В., Олексіч Д.В. Проблемы определения стоимости банковского бизнеса в Украине// Финансові механізми сталого економічного розвитку. Збірник наукових праць. – Харків: ХІБМ, 2007. – С.278-280.

8 Примостка, Л. О. Финансовый менеджмент в банке [Текст] : навч. посіб. / Л. О. Примостка. — К.: КНЕУ, 1999. — 280 с. — ISBN 966–574–012

9 Ефективність діяльності української банківської системи (2005-2009 рр.). Методологія аналізу фронтів [Електронний ресурс] \ О. Вовчак, А. Пілявський, Ю. Маців сайт Національної банку України. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vnbu/2010_4/2010_04_6.pdf – Назва з домашньої сторінки Інтернету

10 Хайлук, С. О. Використання непараметричних методів оцінювання ефективності, результативності і продуктивності діяльності вітчизняних банків [Електронний ресурс] \ С.О. Хайлук, Т.М. Мельник. Сайт Національної банку України. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/APE/2010_11/APE-2010-11/263-276.pdf – Назва з домашньої сторінки Інтернету